

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ
: กรณีรัสเซีย - ยูเครน

จัดทำโดย
นายศรัณย์ เจริญสุวรรณ
รหัส ๖๕๑๐๓๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๐
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ: กรณีรัสเซีย – ยูเครน

นายศรัณย์ เจริญสุวรรณ

หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายความว่าถึงหลักพื้นฐานของกฎหมาย บัญญัติขึ้นมาเพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม โดยเป็นกฎเกณฑ์และกติกาให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกันเพื่อเป็นหลักประกันว่าประชาชนทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม ในบริบทการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หลักนิติธรรมมีความจำเป็นเพราะทำให้มีกรอบกฎหมาย มีความชัดเจนในเรื่องสิทธิ และมีการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ยังผลให้เกิดสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคง ซึ่งหลักการดังกล่าวได้รับการบรรจุอยู่ในนโยบายการต่างประเทศของไทยตลอดมา นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่ก่อตั้งขึ้นบนพื้นฐานของหลักนิติธรรม อาทิ องค์การสหประชาชาติ และสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ก็เป็นการแสดงออกถึงหลักการดังกล่าว

ปัจจุบัน แนวคิดเรื่องหลักนิติธรรมได้รับการยอมรับและกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในเวทีระหว่างประเทศ ทั้งในระดับภูมิภาค และพหุภาคี โดยต่างเห็นพ้องกันว่า หลักนิติธรรมเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความยุติธรรม ความเสมอภาค และความยั่งยืน อีกทั้งยังตระหนักถึงความจำเป็นในการส่งเสริมการดำเนินความร่วมมือระหว่างประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของกฎหมาย ซึ่งจะช่วยให้ประชาคมระหว่างประเทศสามารถรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ ของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ขณะนี้ คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครนที่ดำเนินอยู่กำลังเป็นที่จับตามองของทั่วโลก ในรายงานฉบับนี้ จึงขอกล่าวถึงหลักนิติธรรมในมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยประมวลประเด็นกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องต่อสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครนในปัจจุบัน ซึ่งมีหลักนิติธรรมเป็นตัวกำกับ รวมถึงท่าทีและการดำเนินการของไทย

ภูมิหลัง

ในแง่ภูมิรัฐศาสตร์ ยูเครนถือเป็นรัฐกั้นชนระหว่างมหาอำนาจตะวันตกกับรัสเซีย ซึ่งต่างแข่งขันกันเพื่อสร้างอิทธิพลเหนือยูเครนตลอดมาในยุคหลังสงครามเย็นตั้งแต่ยูเครนได้รับเอกราชจากสหภาพโซเวียต เมื่อปี ๒๕๓๔ ทั้งนี้ ความขัดแย้งทางการเมืองภายในยูเครนและการแทรกแซงของรัสเซียได้นำไปสู่การผนวกคาบสมุทรไครเมีย (Crimea) โดยรัสเซียเมื่อปี ๒๕๕๗ นอกจากนี้ รัสเซียได้สนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในแคว้นโดเนตสค์ (Donetsk) และลูฮันสค์ (Luhansk) ในภูมิภาคดอนบาส (Donbas) ทางภาคตะวันออกของยูเครนซึ่งมีพรมแดนติดรัสเซีย และมีการแบ่งแยกด้านเชื้อชาติและภาษาของประชาชนระหว่างกลุ่มนิยมตะวันตกกับกลุ่มนิยมรัสเซีย

ตั้งแต่ปี ๒๕๖๓ รัฐบาลยูเครนภายใต้ประธานาธิบดีโวโลดีมีร์ เซเลนสกี (Volodymyr Zelenskyy) ได้พัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา และองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) ซึ่งส่งผลให้รัสเซียไม่พอใจ เนื่องจากมอญูเครนเป็นส่วนหนึ่งของเขตอิทธิพลของตน จนกลายเป็นชนวนที่นำมาสู่สถานการณ์การสู้รบในปัจจุบัน

เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ รัสเซียได้ประกาศรับรองเอกราชของแคว้นโดเนตสค์และลูฮันสค์ จากนั้น เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ประธานาธิบดีรัสเซียได้ประกาศเริ่มปฏิบัติการพิเศษทางการทหารในภูมิภาคดอนบัสของยูเครน นับเป็นจุดเริ่มต้นของการโจมตียูเครนอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ แม้ว่าการสู้รบทางการทหารระหว่างรัสเซียกับยูเครนจะยังคงจำกัดอยู่ในดินแดนยูเครน แต่ความขัดแย้งดังกล่าวได้ขยายขอบเขตไปไกลกว่าเพียงสองประเทศ โดยแม้ว่าสหรัฐฯ และประเทศตะวันตกจะไม่ได้ส่งกำลังพลทหารเข้าร่วม แต่ได้ให้การสนับสนุนอาวุธยุทโธปกรณ์แก่ยูเครนจำนวนมาก นอกจากนี้ สหรัฐฯ และประเทศตะวันตกมีความพยายามที่จะหีบยกประเด็นสถานการณ์ในยูเครนเข้าสู่การหารือในเวทีพหุภาคีกรอบต่าง ๆ เพื่อประณามและโดดเดี่ยวรัสเซีย โดยมีการเสนอให้ที่ประชุมดำเนินการหรือมีข้อตัดสินใจ เช่น การเสนอให้ระงับสมาชิกภาพรัสเซียในองค์การระหว่างประเทศ และการฟ้องร้องคดีต่อการกระทำของรัสเซีย รวมถึงการใช้มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและมาตรการตอบโต้ต่าง ๆ อย่างหนักจนอาจเรียกได้ว่าเป็น “สงครามเต็มรูปแบบทางเศรษฐกิจ” อันส่งผลกระทบต่อทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านพลังงาน ความมั่นคงทางอาหาร และเทคโนโลยี ซึ่งกระทบต่อเศรษฐกิจทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค โดยเฉพาะการขาดแคลนสินค้าโภคภัณฑ์และราคาที่สูงขึ้น ต้นทุนค่าขนส่งที่เพิ่มมากขึ้น ตลอดจนอัตราเงินเฟ้อที่สูงขึ้น

หลักทั่วไปภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter)

จากการที่รัสเซียใช้กำลังทางทหารรุกรานยูเครน โดยยื่นเงื่อนไขหลักในการยุติปฏิบัติการทางการทหาร ต่อยูเครน คือ (๑) ยูเครนต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยกำหนดให้ยูเครนมีสถานะเป็นกลาง (๒) ยูเครนต้องรับรอง ว่าคาบสมุทรไครเมียเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซีย และ (๓) ยูเครนต้องรับรองแคว้นโดเนตสค์และลูฮันสค์ ทางตะวันออกของยูเครนเป็นรัฐอิสระ ขณะที่ยูเครนเรียกร้องหลักประกันด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ หากยูเครนยอมรับสถานะเป็นกลาง แต่จะไม่ยอมเสียดินแดนใด ๆ ของยูเครน ข้อ ๒ (๔) ของกฎบัตรสหประชาชาติระบุไว้ว่า ทุกประเทศสมาชิกจะต้องหลีกเลี่ยงการข่มขู่ที่จะใช้หรือใช้กำลังต่อบุรณภาพของดินแดนหรือเอกราชทางการเมืองของประเทศอื่น^๑ ดังนั้น การที่รัสเซียข่มขู่ที่จะใช้หรือใช้กำลังทางทหารรุกรานยูเครน การกระทำของรัสเซียก็จะเข้าข่ายการละเมิดพันธกรณีภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ ทั้งนี้ การใช้กำลัง ที่จะสามารถใช้สิทธิป้องกันตนเอง (self-defense) ตามข้อ ๕๑ ของ

^๑ The Organization and its Members, in pursuit of the purposes stated in Article 1, shall act in accordance with the following principles. ... 4. All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.

กฎบัตรสหประชาชาติ^๒ ได้นั้น รัสเซียจะต้องใช้กำลังในลักษณะที่รุนแรงพอที่จะเข้าช่วยการโจมตีโดยกำลังอาวุธ (armed attack) เนื่องจากในกฎบัตรสหประชาชาติได้ใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกัน (use of force ตามข้อ ๒ (๔) และ armed attack ตามข้อ ๕๑ ตามกฎบัตรฯ) เพื่อใช้อำนาจ self-defense อย่างไรก็ดี แต่ละรัฐอาจตีความให้ use of force และ armed attack มีระดับความรุนแรงที่เท่ากันหรือแตกต่างกัน โดยหากยูเครนเห็นว่ารัสเซียใช้กำลังที่เข้าช่วย armed attack ยูเครนมีสิทธิใช้กำลังตอบโต้ได้ตามสัดส่วนตามหลัก self-defense รวมถึง collective self-defense

ต่อข้ออ้างของรัสเซียในการใช้กำลังกับยูเครนนั้น รัสเซียอ้างว่าเป็น collective self-defence เพื่อปกป้องแคว้นโดเนตสค์และลูฮันส์ค์ทางตะวันออกของยูเครนที่รัสเซียได้ประกาศรับรองรัฐทั้งสองเป็นรัฐเอกราชผ่านสภา และยังอ้างว่าการใช้กำลังดังกล่าวเป็นปฏิบัติการพิเศษทางการทหารเพื่อป้องกันการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นต่อคนรัสเซียในยูเครน ซึ่งเข้าช่วย humanitarian intervention อย่างไรก็ดี หลักการดังกล่าวยังคงเป็นที่ถกเถียงถึงสถานะทางกฎหมายระหว่างประเทศ (แม้ว่าสหประชาชาติไม่เคยสนับสนุนปฏิบัติการที่อ้างหลักการนี้อย่างเป็นทางการ แต่ก็มีเคยโต้แย้งการอ้างหลักการนี้แต่อย่างใด) โดยที่หลักการดังกล่าวประกอบด้วยเงื่อนไข ๓ ประการ^๓ ได้แก่ (๑) หลักฐานที่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับจากประชาคมระหว่างประเทศว่าเกิดสถานการณ์ร้ายแรงด้านมนุษยธรรมที่กว้างขวางและต้องบรรเทาสถานการณ์นั้น อย่างเร่งด่วน (๒) เป็นที่แน่ชัดว่าปราศจากตัวเลือกที่เป็นไปได้อื่น ๆ นอกจากการใช้กำลังซึ่งจำต้องปฏิบัติการเพื่อรักษาชีวิตของประชาชน และ (๓) การใช้กำลังตามหลักการดังกล่าวจะต้องจำเป็นและเหมาะสม เพื่อบรรเทาสถานการณ์ทางมนุษยธรรม อย่างไรก็ดี การกล่าวอ้างหลักการนี้ของรัสเซียไม่น่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับจากประชาคมระหว่างประเทศว่าเกิดสถานการณ์ร้ายแรงด้านมนุษยธรรมที่กว้างขวางและต้องบรรเทาสถานการณ์นั้นอย่างเร่งด่วน กอปรกับไม่เคยปรากฏการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงและกว้างขวางต่อคนรัสเซียในยูเครนแต่อย่างใด ดังนั้น ข้ออ้างของรัสเซียในการใช้กำลังตามหลักการ humanitarian intervention จึงอาจไม่มีน้ำหนักเพียงพอ

ประเด็น International Humanitarian Law (IHL) ๒.๑

ตามที่รัสเซียได้ปฏิบัติการพิเศษทางการทหารในยูเครนและเกิดการขัดกันทางอาวุธระหว่างกองกำลังทหารของรัสเซียกับยูเครน ความขัดแย้งดังกล่าวจึงเข้าช่วยการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ (international armed conflict) ตาม Common Article ๒ ของอนุสัญญาเจนีวาทั้งสี่ฉบับ

^๒ 2 Nothing in the present Charter shall impair the inherent right of individual or collective self-defence if an armed attack occurs against a Member of the United Nations, until the Security Council has taken measures necessary to maintain international peace and security. Measures taken by Members in the exercise of this right of self-defence shall be immediately reported to the Security Council and shall not in any way affect the authority and responsibility of the Security Council under the present Charter to take at any time such action as it deems necessary in order to maintain or restore international peace and security.

^๓ หลักการดังกล่าวเป็นท่าทีของสหราชอาณาจักรต่อการดำเนินการใช้อาวุธเคมีของรัฐบาลซีเรียในปี 2556 อ้างอิงจาก <https://publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmdfence/writev/intervention/int10.htm>

(The Geneva Conventions of 1949) ที่ครอบคลุมประเด็นกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยที่รัสเซียและยูเครนต่างเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว ทั้งสองประเทศจึงต้องปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ รวมถึงอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่ทั้งสองเป็นภาคีที่สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ได้แก่ (๑) หลักการความได้สัดส่วน (proportionality) ที่จะต้องพิจารณาระหว่างการโจมตีทางการทหารที่สามารถบรรลุเป้าหมายทางการทหารได้กับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับพลเรือนและทรัพย์สินของพลเรือน (๒) หลักการแบ่งแยกพลรบกับพลเรือน (distinction) ที่สามารถโจมตีเฉพาะพลรบหรือบุคคลที่ถือว่าเป็นพลรบได้เท่านั้น การมุ่งโจมตีพลเรือนจึงกระทำมิได้ (๓) หลักการเตือนภัยก่อนการโจมตี (precaution) (๔) หลักมนุษยธรรม (humanity) ที่จะต้องทำการรบมิให้เกิดความรุนแรงเกินกว่าเป้าหมายทางการทหาร และ (๕) หลักความจำเป็นทางทหาร (military necessity) ที่สามารถทำการรบในขอบเขตที่ไม่เกินความจำเป็นในการบรรลุเป้าหมายทางการทหาร โดยเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ รัสเซียโจมตีกรุงเคียฟอย่างหนัก โดยมีการยิงขีปนาวุธและการปะทะกันของกองกำลัง ซึ่งรัสเซียได้โจมตีเป้าหมายที่มีใช่เป้าหมายทางการทหารในหลายโอกาส อาทิ เขตที่อยู่อาศัย และพื้นที่สาธารณะที่เป็นที่ชุมนุมชน ซึ่งขัดต่อหลักการแบ่งแยกพลรบกับพลเรือน

ความรับผิดชอบของรัสเซีย

รัฐบาลยูเครนได้ยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) เกี่ยวกับข้อพิพาทระหว่างยูเครนกับรัสเซียในการตีความ ปรับใช้ หรือดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษความผิดอาชญาฐานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide) พร้อมทั้งขอให้ศาลดำเนินมาตรการคุ้มครองชั่วคราว (provisional measures) เพื่อคุ้มครองสิทธิของยูเครนและประชาชนชาวยูเครน โดยเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๕ ศาล ICJ ได้นั่งพิจารณาคดีคำขอ provisional measures ของยูเครนเป็นการเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม รัสเซียไม่เข้าร่วมในการพิจารณาคดีครั้งนี้ โดยมีได้ให้เหตุผลเพิ่มเติม

ความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล

ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute of International Criminal Court : ICC) มีวัตถุประสงค์ในการนำตัวผู้กระทำความผิดอาชญากรรมที่ร้ายแรงที่สุดมาลงโทษภายใต้อำนาจศาล ICC เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดลอยนวล สำหรับสถานการณ์ความขัดแย้งฯ แม้ว่ารัสเซียและยูเครนต่างมิได้เป็นภาคีธรรมนูญกรุงโรมฯ แต่จากการประกาศรับรองเขตอำนาจศาล ICC ของยูเครนเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๕๘ ส่งผลให้ศาล ICC สามารถมีเขตอำนาจศาลต่อผู้กระทำความผิดในฐานความผิดของศาล ICC ตามข้อ ๑๒ วรรค ๓ ของธรรมนูญกรุงโรมฯ ทั้งนี้ อัยการศาล ICC ได้ออกแถลงการณ์ประกาศเสนอการเริ่มกระบวนการสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมระหว่างประเทศ โดยเห็นว่า อาจเข้าข่ายกระทำความผิดในฐาน war crimes และ crimes against

humanity^๔ เนื่องจากเห็นว่ามีความพื้นฐานที่สมเหตุสมผลที่จะดำเนินการสืบสวนสอบสวนต่อไปได้ และจะยื่นคำร้องเสนอต่อองค์คณะตุลาการเบื้องต้นเพื่อขออำนาจในการสืบสวนสอบสวนต่อไป ตามข้อ ๑๕ วรรค ๓ แห่งธรรมนูญกรุงโรม^๕ ทั้งนี้ เพื่อนำประธานาธิบดีรัสเซียในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรัสเซีย และผู้มีส่วนร่วมต่าง ๆ ที่กำหนดนโยบาย และมีบทบาทสำคัญ ในการกระทำความผิดอาชญากรรมดังกล่าวมาลงโทษ ภายใต้ข้อ ๒๕ วรรค ๓ (b) แห่งธรรมนูญกรุงโรมฯ ๒๕ ตามหลักความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคล ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่มีเพื่อป้องกันและยับยั้งการกระทำ ที่เป็นอาชญากรรมร้ายแรงบนพื้นฐานในเรื่องของเอกสิทธิ์ เกียรติยศ และความรับผิดชอบที่ตามมากับการบังคับบัญชา โดยไม่อาจอ้างอำนาจอธิปไตยของรัฐ หรือความคุ้มกันทางทูตให้หลุดพ้นจากความรับผิด

ท่าทีและการดำเนินการของไทย

สถานการณ์การขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศในครั้งนี้เกิดขึ้นระหว่างรัสเซียกับยูเครน ทั้งสองประเทศจึงเป็นคู่พิพาทในการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ ไทยจึงมีสถานะเป็นประเทศเป็นกลาง (neutral power) ที่มีได้เป็นส่วนหนึ่งของการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศดังกล่าว ตามอนุสัญญากรุงเฮก ฉบับที่ ๕ ลงวันที่ ๑๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๐๗ ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของประเทศ และบุคคลเป็นกลางในกรณีสงครามทางบก (Hague Convention No. V of 18 October 1907 Respecting the Rights and Duties of Neutral Power and Person in case of War on Land) และ Hague Convention No. XIII on Neutral Powers in Naval War, 1907 ซึ่งไทยเป็นภาคี ไทยจึงมีพันธกรณีที่จะต้องรักษาความเป็นกลาง เช่น การระงับการกระทำใด ๆ ที่สนับสนุนขีดความสามารถ ในการโจมตีทางการทหารของฝ่ายใด ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของการขัดกันทางอาวุธ^๖ และจะต้องรักษา สถานะความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยสนับสนุนให้รัสเซียและยูเครนเคารพในหลักการอธิปไตย หลีกเลี่ยงการใช้กำลัง และใช้ความพยายามในการเจรจาแก้ไขข้อพิพาทโดยสันติวิธี

สำหรับการดำเนินการของไทยในรอบสหประชาชาตินั้น เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ เอกอัครราชทูต ผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ได้กล่าวถ้อยแถลงในระหว่างการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ ครั้งที่ ๗๖ แสดงท่าทีไทยที่สนับสนุนความพยายามในการแสวงหาทางออกที่สันติผ่านกรอบเจรจาที่สอดคล้องกับกฎบัตรสหประชาชาติและกฎหมายระหว่างประเทศที่ยึดมั่นในหลักอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน นอกจากนี้ ไทยยังได้ออกเสียงสนับสนุนร่างข้อมติ “Aggression against Ukraine” ร่างข้อมติ “Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine” และร่างข้อมติ “Suspension of the rights of membership

^๔ หลักกฎหมายระหว่างประเทศเรื่องการรุกรานตามนิยามที่ระบุไว้ในข้อมติที่ 3314 ของสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติมีสถานะเป็น “กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ” ตามที่ระบุไว้ในวรรค 191 และ 195 ของ Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua ของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งทุกประเทศมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม เมื่อปรากฏว่า รัสเซียใช้กำลังรุกรานยูเครน การกระทำดังกล่าวจะเข้าข่ายการละเมิดพันธกรณีการรุกรานข้างต้น

^๕ <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>

^๖ Hague Convention (V)

of the Russian Federation in the Human Rights Council” ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติร่วมกับนานาประเทศด้วย และได้ใช้โอกาสดังกล่าวเน้นย้ำท่าทีไทยที่ให้ความสำคัญกับหลักการตามกฎบัตรสหประชาชาติและกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงแสดงความห่วงกังวลต่อผลกระทบด้านมนุษยธรรม

ในส่วนของ การดำเนินการในกรอบอาเซียน ไทยได้ร่วมกับประเทศสมาชิกอาเซียนออกแถลงการณ์ร่วมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียนเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ แสดงความห่วงกังวลต่อสถานการณ์ในยูเครนและเรียกร้องให้ทุกฝ่ายใช้ความยับยั้งชั่งใจอย่างถึงที่สุด รวมถึงแสวงหาทางออกด้วยสันติวิธีตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ กฎบัตรสหประชาชาติ และสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia : TAC) โดยทุกฝ่ายต้องเคารพอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน และสิทธิอันเท่าเทียมของทุกชาติ ต่อมา เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียนได้ออกแถลงการณ์ ฉบับที่ ๒ เรียกร้องให้มีการหยุดยิงในทันทีและให้มีการหารือทางการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่สันติภาพอย่างยั่งยืนในยูเครน และเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียนได้ออกแถลงการณ์ ฉบับที่ ๓ สนับสนุนข้อเรียกร้องของเลขาธิการสหประชาชาติให้มีการสืบสวนอย่างอิสระต่อกรณีการสังหารหมู่ประชาชน โดยเฉพาะในเมือง Bucha

ในด้านการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ยูเครน ไทยได้ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ยูเครนมูลค่ารวมกว่า ๑๓,๓๐๐,๐๐๐ บาท โดยได้ส่งมอบเงินและสิ่งของบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนในยูเครน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง (เด็กและสตรี) ผ่านสภากาชาดไปแลนด์ องค์กร UNICEF รวมทั้งใช้แนวทางการบูรณาการ ๓ ประสาน ระหว่างภาครัฐ-ภาคเอกชน-ภาคประชาชน (Public-Private-People Partnership: PPP) เพื่อให้การดำเนินการของไทยเกิดผลอย่างกว้างขวางด้วย

บทสรุป

สถานการณ์การสู้รบทางทหารระหว่างรัสเซียกับยูเครนมีแนวโน้มยืดเยื้อ เนื่องจากแต่ละฝ่ายไม่สามารถกำชัยชนะได้อย่างเด็ดขาด โดยทั้งสองฝ่ายต่างพยายามใช้ความได้เปรียบจากสถานการณ์ในสนามรบ มาเป็นเครื่องมือต่อรองเงื่อนไขที่จะเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนบนโต๊ะเจรจาทางการทูต ทำให้ไม่มีฝ่ายใดยอมยุติความรุนแรง และการเจรจาทางการทูตประสบภาวะชะงักงัน อาจประเมินได้ว่า ประเทศตะวันตกน่าจะพยายามยื้อการสู้รบครั้งนี้ไว้เพื่อตัดกำลังและทำให้รัสเซียอ่อนแอลง ในขณะเดียวกันก็ต้องติดตามว่าประเทศตะวันตกและพันธมิตรจะยังคงสามารถ “ยื้อระยะ” การให้การสนับสนุนยูเครนได้อย่างต่อเนื่องมากน้อยเพียงใด เมื่อคำนึงถึงความรู้สึกของสาธารณชนที่ต้องเผชิญผลกระทบจากมาตรการคว่ำบาตรและมาตรการตอบโต้ของรัสเซียต่อราคาพลังงาน ภาวะเงินเฟ้อ ความมั่นคงทางอาหาร ห่วงโซ่อุปทาน และอื่น ๆ

โดยสรุป การส่งเสริมหลักนิติธรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศประสบกับความท้าทาย เนื่องจากขาดหน่วยงานกลางที่จะกำกับดูแลการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพ ดังเช่น กรณีของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่สมาชิกถาวรมีสิทธิในการใช้อำนาจยับยั้ง (veto) ในการลงคะแนนเสียง ดังนั้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่กลไกขององค์กรระหว่างประเทศจึงมีความสำคัญ